

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Poręczenia Skarbu Państwa a ubezpieczenia komercyjne – analiza porównawcza

Author: Iwona Gredka

Citation style: Gredka Iwona. (2013). Poręczenia Skarbu Państwa a ubezpieczenia komercyjne – analiza porównawcza. „Muzealnictwo” (2013, nr 54, s. 234-239)

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, remiksowanie, rozprowadzanie, przedstawienie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych. Warunek ten nie obejmuje jednak utworów zależnych (mogą zostać objęte inną licencją).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

PORĘCZENIA SKARBU PAŃSTWA A UBEZPIECZENIA KOMERCYJNE – ANALIZA PORÓWNAWCZA

Iwona Gredka

Mobilność muzealiów nieodłącznie związana jest z koniecznością zabezpieczenia interesu majątkowego podmiotu udostępniającego muzealia, na wypadek zaistnienia zdarzenia losowego skutkującego uszkodzeniem, zniszczeniem albo kradzieżą wypożyczanych obiektów. Znaczny wzrost ryzyka zaistnienia wypadku następuje podczas wypożyczeń międzynarodowych, kiedy to muzealia przemieszczane są na dużych odległościach i z zastosowaniem różnych środków transportu. Dla zminimalizowania ryzyka wystąpienia zdarzeń powodujących szkodę, stosuje się coraz skuteczniejsze systemy zabezpieczenia technicznego muzealiów przez cały okres wypożyczenia, a zatem w czasie transportu do siedziby muzeum biorącego, a następnie w okresie instalowania wystawy, eksponowania na wystawie, demontowania ekspozycji i transportu powrotnego. Całkowite wyeliminowanie wypadków losowych, powodujących uszkodzenie, zniszczenie bądź utratę muzealiów, nie jest jednak możliwe. Uprawniony staje się zatem pogląd, iż zabezpieczenie li tylko techniczne nie jest wystarczające dla zapewnienia wypożyczanym obiektom kompleksowej ochrony. Podmioty wypożyczające muzealia stoją na stanowisku, że dopełnieniem zabezpieczenia technicznego powinno być zabezpieczenie prawne, zmierzające do zre-

kompensowania szkody, jaka powstanie w majątku wypożyczającego w razie uszkodzenia, zniszczenia albo kradzieży wypożyczanych muzealiów. Stąd też w procesie międzynarodowej wymiany dóbr kultury utrwaliła się praktyka, zgodnie z którą strona udostępniająca muzealia na zagraniczną wystawę czasową żąda od strony biorącej eksponaty, by wypożyczone muzealia objęte były ochroną w ramach ubezpieczenia komercyjnego, albo by chronione były poprzez tzw. gwarancje rządowe. W opisaną praktykę wpisuje się także działalność polskich muzeów państwowych i samorządowych, udostępniających muzealia na zagraniczne wystawy czasowe. Rodzime muzea żądają od strony biorącej muzealia, by wypożyczone objekty zostały objęte gwarancjami rządowymi, albo by były ubezpieczone. Obowiązek ubezpieczenia nakładany jest na zagraniczne muzea biorące w zawieranej przez strony umowie. Należy bowiem przypomnieć, że w obowiązującym obecnie prawodawstwie polskim nie ma obowiązku ubezpieczenia muzealiów przemieszczanych poza granice Rzeczypospolitej Polskiej.

Jednym z elementów utrwalonej praktyki jest ponoszenie kosztów ubezpieczenia przez stronę pozyskującą muzealia. O ile zatem polskie muzea państwowe i samorządowe nie są obciążone kosztami składki ubezpieczeniowej w ra-

zie udostępniania muzealiów na zagraniczne wystawy czasowe, to w sytuacji organizowania wystaw czasowych na terenie Polski i pozyskiwania w tym celu muzealiów z zagranicy, obowiązane są pokryć wszelkie koszty ubezpieczenia tych obiektów.

Mając na uwadze zasygnalizowaną praktykę, warto porównać konkurujące ze sobą instytucje, a zatem instytucję ubezpieczenia oraz instytucję poręczenia. Stosowną analizę należy jednak przeprowadzić nie tylko z punktu widzenia interesów polskich muzeów państwowych i samorządowych, pozyskujących muzealia z zagranicy, lecz także, a może przede wszystkim z perspektywy celu, któremu omawiane instytucje mają służyć, a zatem ochrony interesu majątkowego strony udostępniającej muzealia.

Ocena obydwu instytucji z perspektywy polskich muzeów państwowych i samorządowych, pozyskujących muzealia z zagranicy na wystawy czasowe organizowane na terytorium RP, jest dość jednoznacznie korzystniejsza dla poręczenia. Objęcie muzealiów ubezpieczeniem komercyjnym generuje bowiem olbrzymie koszty po stronie muzeum organizującego wystawę (obowiązek zapłaty składki ubezpieczeniowej), podczas gdy poręczenie nie wymaga żadnych nakładów finansowych.

W polskim systemie prawnym zarówno poręczenie, jak i ubezpieczenie jest instytucją z zakresu prawa cywilnego. Instytucja poręczenia uregulowana została w artykułach 876 – 887 Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny¹ (Dz. U. z 1964 r., Nr 16, poz. 93, z późn. zm.). Poręczycielem może być każdy podmiot, dzięki czemu dopuszczalne jest udzielanie poręczenia także przez Skarb Państwa². Konstytucja RP nakazuje przy tym, by zasady i tryb udzielania poręczeń finansowanych przez państwo określone były w ustawie (art. 216 ust. 4 Konstytucji). Konstytucyjny obowiązek realizuje w tym zakresie kompleksowa Ustawa z dnia 08.05.1997 r. [PGuSP] o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne³. Analizowane w niniejszym opracowaniu poręczenie, udzielane przez Skarb Państwa, uregulowano w art. 23 ust. 1 PGuSP, który przewiduje, że: *1. Rada Ministrów może udzielać, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu Skarbu Państwa, nierezydentom poręczeń wypłaty odszkodowania z tytułu zniszczenia, uszkodzenia lub kradzieży nieubezpieczonych eksponatów, których właścicielami lub uprawnionymi posiadaczami są te osoby, jeżeli eksponaty te składają się na wystawę artystyczną, organizowaną w Rzeczypospolitej Polskiej, a ich łączna wartość przekracza równowartość 500 000 euro.*

Skuteczne ubieganie się o uzyskanie poręczenia wypłaty odszkodowania za zniszczone, uszkodzone lub skradzione eksponaty wystawowe wymaga zatem łącznego spełnienia czterech przesłanek, zgodnie z którymi poręczenie może być udzielone: 1) wyłącznie nierezydentom w rozumieniu Ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe⁴, 2) wyłącznie w odniesieniu do nieubezpieczonych eksponatów wystawowych, 3) wyłącznie w odniesieniu do eksponatów składających się na wystawę artystyczną organizowaną w Rzeczypospolitej Polskiej, 4) wyłącznie w odniesieniu do eksponatów, których łączna wartość przekracza równowartość 500 000 euro.

Zakres przedmiotowy i podmiotowy instytucji poręczenia przez Skarb Państwa wypłaty odszkodowania określo-

ny został bardzo szeroko. Poręczenie może być bowiem udzielone nie tylko w odniesieniu do muzealiów, ale także w stosunku do wszelkich eksponatów wystawowych składających się na wystawę artystyczną organizowaną na terytorium RP; z wnioskiem o udzielenie poręczenia może wystąpić każdy organizator wystawy artystycznej (art. 23 ust. 1 i ust. 2 PGuSP). Z drugiej jednak strony, określenie minimalnej (łącznej) wartości eksponatów wystawowych na kwotę 500 000 euro powoduje, że krąg podmiotów, które w praktyce mogą ubiegać się o udzielenie przez Radę Ministrów, w imieniu Skarbu Państwa, poręczenia wypłaty odszkodowania z tytułu zniszczenia, uszkodzenia lub kradzieży eksponatów wystawowych, ulega drastycznemu zawężeniu. W tym miejscu należy wyrazić nadzieję, że niebawem zakończony zostanie proces legislacyjny mający na celu znowelizowanie m.in. art. 23 PGuSP, poprzez zmniejszenie minimalnej (łącznej) wartości eksponatów wystawowych z kwoty 500 000 euro do postulowanej kwoty 50 000 euro. Zmiana w tym zakresie pozwoliłaby na upowszechnienie instytucji poręczenia i uczynienie jej bardziej dostępną dla organizatorów wystaw; z muzeami państwowymi i samorządowymi na czele. Określenie minimalnej (łącznej) wartości eksponatów wystawowych na poziomie równowartości 500 000 euro dotychczas skutkowało bowiem tym, że praktyczna przydatność analizowanej instytucji była raczej znikoma.

Poręczenie wypłaty odszkodowania za zniszczone, uszkodzone lub skradzione eksponaty wystawowe funkcjonuje w Ustawie o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne jako substytut ubezpieczenia komercyjnego. Udzielenie poręczenia – zgodnie z art. 23 ust. 1 PGuSP – jest bowiem dopuszczalne tylko w odniesieniu do eksponatów wystawowych, które nie zostały ubezpieczone. Informację o przyczynach nieubezpieczenia eksponatów organizator wystawy obowiązany jest zamieścić we wniosku o udzielenie poręczenia. Wymóg taki wprowadzony został w § 6 ust. 1 pkt. 4 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 8 czerwca 2012 r. w sprawie wniosku o udzielenie poręczenia lub gwarancji oraz trybu udzielania przez Skarb Państwa poręczenia i gwarancji⁵. Skoro zatem organizator wystawy we wniosku o udzielenie poręczenia wypłaty odszkodowania obowiązany jest uzasadnić, dlaczego eksponaty wystawowe nie zostały objęte ubezpieczeniem, to stwierdzić należy, że brak ubezpieczenia nie może być wywołany błahą przyczyną. W szczególności nieobjęcie eksponatów wystawowych ochroną ubezpieczeniową nie powinno być podyktowane wyłącznie brakiem woli organizatora wystawy w tym zakresie, lecz wynikać z czynników obiektywnych, niezależnych od organizatora. W praktyce najczęstszą, a zarazem istotną przyczyną rezygnacji z zawarcia umowy ubezpieczenia, mającego za przedmiot eksponaty wystawowe, jest brak środków pieniężnych na pokrycie składki ubezpieczeniowej. Powszechnie znana jest bowiem okoliczność, że ubezpieczenie komercyjne muzealiów czy też szeroko ujmowanych dóbr kultury nieodłącznie związane jest z koniecznością ponoszenia wysokich kosztów składki ubezpieczeniowej, która określana jest na podstawie przyjętej w umowie sumy ubezpieczenia, czyli kwoty, na jaką ubezpiecza się daną rzecz⁶. Aby ubezpieczenie miało sens i spełniło swą funkcję, suma ubezpieczenia nie powinna odbiegać od wartości ubezpieczenia, czyli od

rzeczywistej wartości danej rzeczy (może to być wartość rynkowa określona przez rzeczoznawcę bądź tzw. wartość otaksowana, czyli uzgodniona pomiędzy ubezpieczającym a ubezpieczycielem). A zatem im cenniejszy eksponat wystawowy, tym wyższa suma ubezpieczenia, a co za tym idzie także i składka ubezpieczeniowa.

Niewątpliwą wadą ubezpieczeń komercyjnych jest więc konieczność ponoszenia bardzo wysokich kosztów składki ubezpieczeniowej, natomiast w przypadku poręczenia po stronie zalet należy odnotować nieodpłatność. Uzyskanie poręczenia wypłaty odszkodowania za zniszczone, uszkodzone lub skradzione eksponaty wystawowe nie wymaga bowiem angażowania środków pieniężnych i następuje najczęściej w sytuacji, gdy organizator wystawy nie ma funduszy na pokrycie kosztów ubezpieczenia komercyjnego. Z drugiej jednak strony, wadą instytucji poręczenia pozostaje jej ograniczona dostępność. Uzyskanie poręczenia uzależnione jest od łącznego spełnienia czterech wymienionych powyżej przesłanek, z których najdotkliwszą jest konieczność osiągnięcia narzuconego limitu kwotowego. Jako zaletę ubezpieczeń komercyjnych należy zatem poczytać ich dostępność w tych wszystkich przypadkach, w których uzyskanie poręczenia Skarbu Państwa nie będzie możliwe. Pozytywne i negatywne aspekty, które wyróżnione zostały zarówno po stronie ubezpieczenia komercyjnego, jak i poręczenia Skarbu Państwa, mogłyby wskazywać na swoisty remis pomiędzy analizowanymi instytucjami. Zauważyć należy jednak, iż ocena obydwu instytucji może być dokonana dopiero po zbadaniu, w jakim stopniu każda z nich realizuje zasadniczy cel, któremu ma służyć, tj. ochronę interesu majątkowego nierezydenta udostępniającego eksponaty na wystawę organizowaną w Polsce. Nie można bowiem zapominać o tym, że ani ubezpieczenie komercyjne, ani też poręczenie Skarbu Państwa nie służy bezpośrednio ochronie muzealiów w szczególności, ekspozycji wystawowych. Zawarcie umowy ubezpieczenia albo umowy poręczenia w żadnej mierze nie przeciwdziała bowiem zdarzeniom losowym, skutkującym uszkodzeniem, zniszczeniem, albo utratą muzealiów, lecz ma na celu jedynie zrekompensowanie szkody, jaka w wyniku jednego z tych zdarzeń powstanie w majątku podmiotu udostępniającego eksponaty wystawowe. Z perspektywy poszkodowanego optymalne byłoby więc uzyskanie odszkodowania w wysokości szkody rzeczywiście poniesionej.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do instytucji ubezpieczenia, warto przypomnieć, że odpowiedzialność ubezpieczyciela jest całkowicie wyłączona, jeśli ubezpieczający – a w umowie ubezpieczenia na cudzy rachunek również ubezpieczony – wyrządził szkodę umyślnie. Odszkodowanie nie należy się także w razie rażącego niedbalstwa ubezpieczającego lub ubezpieczonego, chyba że umowa albo ogólne warunki ubezpieczenia stanowią inaczej bądź też zapłata odszkodowania odpowiada w danych okolicznościach względem słuszności (art. 827 § 1 KC). W przypadku wyrządzenia szkody umyślnie przez ubezpieczającego, a w umowie ubezpieczenia na cudzy rachunek także przez ubezpieczonego, ubezpieczyciel jest wolny od odpowiedzialności, albowiem nie występuje przesłanka w postaci losowego charakteru wypadku ubezpieczeniowego⁷. Wskazuje się, że art. 827 KC określa granice ubezpieczalności ryzyka⁸. Wyłączenie odpowiedzialności za szkody wyrządzone umyślnie

związane jest z przesłankami ubezpieczalności ryzyka⁹. Jedną z tych przesłanek jest przypadkowość realizacji ryzyka (zdarzenie losowe), co oznacza, że ziszczenie się ryzyka musi mieć charakter nadzwyczajny i niezależny od woli i działań ubezpieczonego¹⁰. Zdarzenia, które umyślnie zostały wywołane przez ubezpieczającego lub ubezpieczonego, nie są kwalifikowane jako wypadki ubezpieczeniowe¹¹.

Zakres odpowiedzialności ubezpieczyciela określany jest w umowie ubezpieczenia albo w ogólnych warunkach ubezpieczenia (jeśli umowa ubezpieczenia zawarta została poprzez przystąpienie). Umowa ubezpieczenia wypożyczanych muzealiów zawierana jest na zasadzie ubezpieczenia od wszystkich ryzyk albo na zasadzie ubezpieczenia tzw. ryzyk nazwanych. Umowy zawierane w formie *all risks* wymieniają jedynie ryzyka wyłączone z ochrony, albowiem wszystkie pozostałe ryzyka, które nie zostały enumeratywnie wyliczone, są objęte ochroną ubezpieczeniową, natomiast w umowach ubezpieczenia zawieranych na zasadzie tzw. ryzyk nazwanych w treści umowy albo w ogólnych warunkach ubezpieczenia zamieszczany jest zamknięty katalog ryzyk objętych ochroną ubezpieczeniową. Ryzyka ubezpieczeniowe, które nie znalazły się w tym katalogu, są wyłączone z ochrony. W pierwszym z omówionych przypadków uzasadnione jest – z punktu widzenia interesu majątkowego ubezpieczonego – by ryzyk wskazanych w umowie (bądź w ogólnych warunkach ubezpieczenia) było jak najmniej. W odniesieniu do umowy ubezpieczenia zawieranej na zasadzie ryzyk nazwanych zasadne jest oczywiście, by ryzyk, enumeratywnie wymienionych, było jak najwięcej. Jeśli zatem szkoda w majątku podmiotu udostępniającego muzealia powstanie na skutek ziszczenia się ryzyka, które nie było objęte określonym w umowie ubezpieczenia zakresem odpowiedzialności ubezpieczyciela, to poszkodowany nie tylko nie otrzyma odszkodowania równego szkodzie faktycznie poniesionej, lecz w ogóle nie będzie uprawniony do otrzymania odszkodowania. Rozwiązaniem optymalnym byłoby zawieranie umów ubezpieczenia wypożyczanych muzealiów według zasady *all risks* i zarazem negocjowanie z ubezpieczycielem, by ryzyk wyłączonych z ochrony było możliwie jak najmniej.

Jeśli zatem przyjmijemy, że szkoda nie została wyrządzona umyślnie ani też z powodu rażącego niedbalstwa ubezpieczającego lub ubezpieczonego, a wypadek ubezpieczeniowy, jako zdarzenie wywołujące szkodę, nastąpił w wyniku ziszczenia się ryzyka objętego zakresem odpowiedzialności ubezpieczyciela, to wypłata przez ubezpieczyciela odszkodowania w kwocie odpowiadającej szkodzie rzeczywiście poniesionej nie jest jeszcze przesądzona. Koniecznie trzeba bowiem zwrócić uwagę na okoliczność, że ubezpieczyciel będzie odpowiednio wolny od odpowiedzialności albo uprawniony do obniżenia wysokości odszkodowania, jeśli ubezpieczający – a w umowie ubezpieczenia na cudzy rachunek także ubezpieczony – nie dopełni spoczywających na nim obowiązków i powinności. Wśród nich wymienić należy m.in. obowiązek informacyjny (art. 815 KC), obowiązek terminowego powiadomienia ubezpieczyciela o wypadku ubezpieczeniowym (art. 818 KC), obowiązek ratowania przedmiotu ubezpieczenia (art. 826 § 1 i § 5 KC).

Ponadto wysokość odszkodowania, na jakie może liczyć podmiot udostępniający muzealia, nieodłącznie związana jest z sumą ubezpieczenia, ujmowaną w teorii ubezpieczeń

jako kwota pieniężna, na którą ubezpieczono daną rzecz¹². Suma ubezpieczenia stanowi jednocześnie górną granicę odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń, co oznacza, że bez względu na wysokość szkody powstałej w ubezpieczonym mieniu ubezpieczyciel zobowiązany będzie do świadczenia jedynie do wysokości sumy ubezpieczenia¹³. Warto podkreślić, że art. 824 § 1 KC ma charakter względnie obowiązujący, co oznacza, że strony mogą postanowić w umowie, że ubezpieczyciel zobowiązany będzie do wypłaty odszkodowania przekraczającego sumę ubezpieczenia, jednakże tego rodzaju postanowienia umowne w praktyce na ogół nie występują, gdyż zakłady ubezpieczeń nie wyrażają na nie zgody¹⁴. Suma ubezpieczenia określana jest natomiast na podstawie wartości ubezpieczenia, ujmowanej jako wartość interesu majątkowego stanowiącego przedmiot ochrony ubezpieczeniowej. Wartość ubezpieczenia nie została zdefiniowana w kodeksie cywilnym, jednakże w doktrynie przyjmuje się, że wartość ubezpieczenia powinna być równa wartości ubezpieczanej rzeczy¹⁵. Także w odniesieniu do muzealiów wartość ubezpieczenia powinna być określana zgodnie z rzeczywistą wartością ubezpieczanych eksponatów, albowiem zniżenie wartości ubezpieczenia będzie skutkowało stanem tzw. niedoubezpieczenia. Stan taki jest bardzo niekorzystny, ponieważ ubezpieczony nie otrzyma odszkodowania pokrywającego pełną wysokość szkody. Szczególna dotkliwość stanu niedoubezpieczenia ujawnia się w razie wystąpienia szkody całkowitej. W przypadku całkowitej utraty przedmiotu ubezpieczenia zakład ubezpieczeń wypłaci odszkodowanie niższe od poniesionej straty¹⁶.

Ubezpieczenie komercyjne pozwala zatem na zrekompensovanie szkody w pełnej wysokości, jednakże tylko w razie właściwego ukształtowania treści stosunku ubezpieczenia. Należy tu podkreślić, że zapewnienie nieograniczonej ochrony ubezpieczeniowej, obejmującej wszelkie ryzyka bez wyłączeń, nie będzie możliwe. Istnieje bowiem grupa ryzyk określanych jako nieubezpieczalne, w odniesieniu do których zakłady ubezpieczeń – tak krajowe, jak i zagraniczne – nie wyrażają zgody na objęcie ich zakresem ochrony ubezpieczeniowej. Do grupy tzw. ryzyk nieubezpieczalnych zakłady ubezpieczeń zaliczają najczęściej: 1) ryzyko wojny i wszelkiego rodzaju konfliktu zbrojnego, 2) ryzyko zamachu terrorystycznego, 3) ryzyko skażeń chemicznych lub biologicznych, 4) ryzyko konfiskaty przedmiotu ubezpieczenia.

W odniesieniu do instytucji poręczenia na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że poręczenie nie jest umową samoistną, lecz ma charakter akcesoryjny w stosunku do zobowiązania głównego. Poręczyciel zobowiązuje się względem wierzyciela spełnić własne zobowiązanie, polegające na wykonaniu zobowiązania innej osoby, jeśli ta nie wywiązała się ze swoich obowiązków. Z zależności zobowiązania poręczyciela od zobowiązania dłużnika wynika, że musi być znane zobowiązanie dłużnika, a następnie dochodzi do powstania zobowiązania poręczyciela¹⁷. W przypadku poręczenia wypłaty odszkodowania za zniszczone, uszkodzone lub skradzione eksponaty wystawowe zabezpieczone zobowiązanie ma charakter pieniężny.

Istotą poręczenia jest zapewnienie, że poręczyciel wykona zobowiązanie, gdyby dłużnik go nie wykonał. Odpowiedzialność poręczyciela ma charakter zobiektywizowany i jest oparta za zasadzie ryzyka. Jeżeli obowiązek poręczy-

ciela stanie się aktualny, to nie może on już powoływać się na żadne przyczyny egzoneracyjne. Poręczenie prowadzi do umocnienia wierzytelności przez uzyskanie dodatkowego zabezpieczenia¹⁸.

Udzielając poręczenia, Skarb Państwa zobowiązany jest zatem do wypłaty odszkodowania z tytułu uszkodzenia, zniszczenia lub kradzieży eksponatów wystawowych, jeżeli dłużnik główny, czyli organizator wystawy, pomimo ciążącego na nim obowiązku, zobowiązania swojego nie wykonał. Opisane powyżej zobowiązanie będzie własnym zobowiązaniem Skarbu Państwa w tym sensie, iż Skarb Państwa będzie za nie odpowiadał osobiście, choć wykonując zobowiązanie zaspokoi w ten sposób także cudzy dług, tj. organizatora wystawy, który pozyskał eksponat wystawowy z zagranicy.

Odpowiedzialność Skarbu Państwa jako poręczyciela nie będzie zatem zawsze identyczna, lecz uzależniona od odpowiedzialności dłużnika (organizatora wystawy), wynikającej ze zobowiązania głównego. Jeśli tym ostatnim będzie umowa użyczenia eksponatów wystawowych, to dłużnik (organizator wystawy) poniesie odpowiedzialność za tzw. *casus mixtus*. Jest to odpowiedzialność za szkodę wywołaną wprawdzie przez zdarzenie, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi, ale które nie nastąpiłoby, gdyby dłużnik należycie wykonywał zobowiązanie (art. 478 KC). Oznacza to, iż obok odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną za zawinione zachowanie (art. 471 i nast. w zw. z art. 712 i 718 KC), dłużnik (organizator wystawy) ponosi także odpowiedzialność za przypadkową utratę lub uszkodzenie rzeczy, jeżeli jej używa w sposób sprzeczny z umową albo z właściwościami lub z przeznaczeniem rzeczy, lub gdy nie będąc do tego upoważniony przez umowę ani zmuszony przez okoliczności, powierza rzecz innej osobie, a rzecz nie uległaby utracie lub uszkodzeniu, gdyby jej używał w sposób właściwy albo gdyby ją zachował u siebie¹⁹. Aby zatem zapewnić możliwie jak najszerszą odpowiedzialność organizatora wystawy, a w konsekwencji także poręczyciela (Skarbu Państwa), konieczne jest umowne rozszerzenie odpowiedzialności na podstawie art. 473 KC. Akcesoryjny charakter umowy poręczenia skutkuje bowiem tym, że odpowiedzialność poręczyciela nigdy nie może być szersza niż odpowiedzialność samego dłużnika głównego. Rozmiar odpowiedzialności poręczyciela wyznacza umowa poręczenia, jednakże art. 879 KC przesądza o tym, że odpowiedzialność poręczyciela nie może sięgać dalej niż odpowiedzialność dłużnika, a czynności prawne dokonywane przez dłużnika z wierzycielem po udzieleniu poręczenia nie mogą zwiększać w żaden sposób zakresu odpowiedzialności poręczyciela²⁰. Szeroka odpowiedzialność poręczyciela obejmująca zabezpieczone świadczenie główne, a obok niego także świadczenia uboczne, występuje tylko wtedy, gdy w umowie strony nie postanowiły inaczej. Jeśli natomiast w umowie poręczenia zawarta zostanie klauzula ograniczająca odpowiedzialność poręczyciela, to ten ostatni odpowiada jedynie do kwoty w klauzuli tej określonej, bez względu na wartość świadczenia głównego lub wynikające z niewykonania tego świadczenia konsekwencje powiększające dług pierwotny²¹.

W celu zapewnienia podmiotowi zagranicznemu – udostępniającemu eksponaty na wystawę artystyczną organizowaną w Polsce – jak najpełniejszej ochrony interesu

majątkowego na wypadek uszkodzenia, zniszczenia albo kradzieży tychże eksponatów konieczne staje się zatem, z jednej strony, wprowadzenie możliwie jak najszerszej odpowiedzialności w umowie, na podstawie której odbywa się wypożyczenie muzealiów, a z drugiej strony, nieograniczanie odpowiedzialności poręczyciela w samej umowie poręczenia.

* * *

Jak wynika z przeprowadzonej analizy, instytucja poręczenia oraz instytucja ubezpieczenia różnią się od siebie w zasadniczy sposób. Nie można zatem utożsamiać umowy poręczenia z umową ubezpieczenia i w bezpośredni sposób postrzegać instytucji poręczenia, jako substytutu ubezpieczenia komercyjnego. Należy bowiem pamiętać o tym, że ubezpieczenia są przejawem odpowiedzialności typu gwarancyjnego, natomiast instytucja poręczenia wypłaty odszkodowania za zniszczone, uszkodzone lub skradzione eksponaty wystawowe, w Ustawie o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne, ukształtowana została jako klasyczne poręczenie (art. 876 – 887 KC), nie zaś jako gwarancja. Nie oznacza to oczywiście, że ochrona interesu majątkowego podmiotu udostępniającego muzealia na wystawy artystyczne organizowane w Polsce, zapewniana w umowie poręczenia, powinna być postrzegana jako jednoznacznie

słabsza od ochrony ubezpieczeniowej. W treści artykułu wskazano bowiem na wiele ograniczeń charakterystycznych dla ubezpieczenia komercyjnego. Odpowiedzialność ubezpieczyciela niejednokrotnie może być wyłączona z tej choćby przyczyny, że w konkretnym stanie faktycznym szkoda w przedmiocie ubezpieczenia powstanie na skutek zniszczenia się ryzyka nieobjętego zakresem odpowiedzialności ubezpieczyciela. W odniesieniu do instytucji poręczenia godzi się natomiast zauważyć, że skuteczność udzielanej przez Skarb Państwa ochrony w dużej mierze uzależniona jest od treści umowy, na podstawie której podmioty zagraniczne udostępniają eksponaty wystawowe i zakresu wprowadzonej w tej umowie odpowiedzialności dłużnika (organizatora wystawy). Konieczne jest zatem precyzyjne określenie zakresu odpowiedzialności organizatora wystawy. W przeciwnym bowiem razie, tj. w sytuacji zastosowania nieściśłych sformułowań – takich, jak np. ponoszenie odpowiedzialności za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania „bez względu na przyczynę” – umowne rozszerzenie zakresu odpowiedzialności dłużnika (organizatora wystawy) będzie nieskuteczne²². Warto mieć tego świadomość i pamiętać, że samo zawarcie umowy poręczenia jest zdecydowanie niewystarczające dla zapewnienia podmiotom zagranicznym udostępniającym muzealia należytej ochrony prawnej. Konieczne jest świadome i właściwe ukształtowanie treści zobowiązania.

Słowa – klucze: Instytucja poręczenia, Instytucja ubezpieczenia, Umowa poręczenia, Umowa ubezpieczenia, Ochrona ubezpieczeniowa, Poręczenie Skarbu Państwa, Organizator wystawy, Eksponaty wystawowe, Odszkodowanie, Odpowiedzialność Skarbu Państwa, Interes majątkowy, Ochrona muzealiów.

Przypisy

¹ Dz. U., 1964, Nr 16, poz. 93 z późn. zm. Ustawa dalej powoływana jako: KC.

² J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 1421.

³ Dz. U., 1997, Nr 79, poz. 484 z późn. zm. Ustawa dalej powoływana jako: PGuSP.

⁴ Dz. U., 2002, Nr 141, poz. 1178. Ustawa dalej powoływana jako: PD. Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt. 2) PD: 2) *niezzydentami są: a) osoby fizyczne mające miejsce zamieszkania za granicą oraz osoby prawne mające siedzibę za granicą, a także inne podmioty mające siedzibę za granicą, posiadające zdolność zaciągania zobowiązań i nabywania praw we własnym imieniu; niezzydentami są również znajdujące się za granicą oddziały, przedstawicielstwa i przedsiębiorstwa utworzone przez rezydentów, b) obce przedstawicielstwa dyplomatyczne, urzędy konsularne i inne obce przedstawicielstwa oraz misje specjalne i organizacje międzynarodowe, korzystające z immunitetów i przywilejów dyplomatycznych lub konsularnych.*

⁵ Dz. U., 2012, poz. 675.

⁶ E. Kowalewski, *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Ewolucja i kierunki przemian*, Bydgoszcz 1992, s. 206.

⁷ W. Dubis, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, E. Gniewek (red.), Warszawa 2006, s. 1261.

⁸ A. Chróścicki, *Umowa ubezpieczenia po nowelizacji kodeksu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 138.

⁹ J. Pokrzywniak, w: *Umowa ubezpieczenia. Komentarz do nowelizacji kodeksu cywilnego*, M. Orlicki, J. Pokrzywniak (red.), Warszawa – Kraków 2008, s. 118.

¹⁰ P. Jedynak, *Ubezpieczenia gospodarcze. Wybrane elementy teorii i praktyki*, Kraków 2003, s. 32.

¹¹ M. Orlicki, *Umowa ubezpieczenia*, Warszawa 2002, s. 9.

¹² E. Kowalewski, *Prawo ubezpieczeń...*, s. 206.

¹³ Zobacz, np. W. Dubis, w: *Kodeks cywilny...*, s. 1258.

¹⁴ M. Krajewski, *Umowa ubezpieczenia. Komentarz art. 805-834 KC*, Warszawa 2004, s. 206.

¹⁵ Zobacz, np. M. Krajewski, *Umowa ubezpieczenia...*, s. 205.

¹⁶ A. Wąsiewicz, Z. K. Nowakowski, *Prawo ubezpieczeń gospodarczych*, Warszawa – Poznań 1980, s. 55.

¹⁷ W. Borysiak, T. Karaś, J. Kondek, B. Lackoroński (red.), *Prawo cywilne. Orzecznictwo*, praca zbiorowa, t. II, Warszawa 2011, s. 780.

¹⁸ Uchwała Sądu Najwyższego w składzie 7 sędziów, z dnia 30.09.1996 r., III CZP 85/96, OSNC 1996, Nr 12, poz. 153.

¹⁹ J. Gołaczyński, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, E. Gniewek (red.), Warszawa 2006, s. 1134. Szerzej na temat odpowiedzialności biorącego muzealia zob. P. Gwoździewicz-Matan, *Umowa użyczenia muzealiów w prawie prywatnym*, Katowice 2013. Praca doktorska niepublikowana, dostępna w Czytelnicy Biblioteki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego.

²⁰ Z. Gawlik, w: *Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część szczególna*, A. Kidyba (red.), t. III, Warszawa 2010, s. 1157 i 1158.

²¹ Z. Radwański, w: *System Prawa Prywatnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska (red.), t. VIII, Warszawa 2011, s. 574.

²² Zob. K. Zagrobelny, *Kodeks cywilny. Komentarz*, E. Gniewek (red.), Warszawa 2006, s. 809; P. Gwoździewicz-Matan, *Umowa użyczenia muzealiów...*

STATE TREASURY WARRANTIES AND COMMERCIAL INSURANCE – A COMPARATIVE ANALYSIS

Iwona Gredka

The institution of warranty of the payment of compensation for damaged, destroyed or stolen exhibits functioning in Polish law thanks to the Statute of 8 May 1997 [PGuSP] on warranties and guarantees provided by the State Treasury and select legal persons should be without doubt circulated within the exhibition activity of state and self-government museums. A contribution to the attainment of this target will be certainly made by a planned change of the minimum joint value of exhibits, demanded by article 23 par. 1 of PGuSP, determining efforts for the reception of a warranty. Up to now, the practical usefulness of the mentioned institution was rather slight owing to the mentioned financial criterion, to be met only in the case of a limited number of exhibitions.

The rejection of commercial insurance and the application, as frequently as possible, of the institution of the pay-

ment of compensation for damaged, destroyed or stolen exhibits should be connected with reflections on the differences between the warranty of the State Treasury and the insurance institution. The warranty and insurance contracts are two totally different and distinct civil law institutions. The warranty of a payment of compensation for the damage, destruction or theft of uninsured exhibits, provided by the Council of Ministers in the name of the State Treasury, could successfully replace commercial insurance, guaranteeing optimum protection for the financial interest of a foreign subject rendering available museum exhibits. In order to attain this goal it is necessary to effectively expand the liability of the exhibition organiser (article 473 of the Civil Code). It must be kept in mind that the construction of a warranty is based on the principle of accessoriness*.

* Z. Radwański, in: *System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, ed. J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2004, p. 472.

Keywords: Institution of a warranty, Institution of a guarantee, Warranty contract, Insurance contract, Insurance protection, Warranty of the State Treasury, Exhibition organizer, Exhibits, Compensation, Liability of the State Treasury, Financial interest, Protection of museum exhibits.

dr Iwona Gredka

Adwokat prowadzący własną Kancelarię Adwokacką w Katowicach oraz adiunkt w Instytucie Administracji i Prawa Wyższej Szkoły Humanitas; specjalizuje się w prawie cywilnym, gospodarczym i handlowym oraz w prawie rodzinnym; do jej zainteresowań naukowych należy prawo ochrony dziedzictwa kultury, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki ubezpieczeń dóbr kultury; bierze udział w licznych ogólnopolskich konferencjach naukowych z zakresu prawa rzeczowego oraz prawa ochrony dóbr kultury; autorka artykułów naukowych w czasopismach: „Rynek sztuki. Aspekty prawne”, „Monitor Prawniczy”, „Przegląd Legislacyjny”, „Rodzina i Prawo”, „Cenne, Bezcenne/Utracone”; e-mail: iwona.gredka@adwokatura.pl